

Pogányné Rózsa Gabriella*:

A magyarországi katona-egészségügyi tudományos intézményrendszer kialakulása

Rezümé

A modern értelemben vett katona-egészségügyi intézményrendszer megteremtése II. József nevéhez fűződik. A nagy létszámú állandó hadseregek számára, illetve mozgósítás idején a XVIII. század utolsó évtizedeinek háborús konfliktusaiban egyre nagyobb szükség mutatkozott állandó katona-egészségügyi szolgálatra: stabil katonai kórházi hálózatra, hivatásos katonaeorvosi karra és a kórházak működését, valamint az orvosi tevékenységet meghatározó megfelelő szabályzatokra.

A Habsburg Birodalomban a XVIII. század elejétől jelentek meg olyan katonai „szolgálati szabályzatok”, amelyek az egészségügyi ellátással és a katonaeorvosok ('Feldscherer'-ek, 'Chirurgus'-ok és 'Medicus'-ok) személyével, függelmi viszonyaival is foglalkoztak. Ezek lépésről lépésre jogi eszközökkel megteremtették ugyan a katonaeorvosi kart, koherens szakmai közösséggé azonban csak közös tudáskincs és a szakmai diskurzus színtereinek kialakulása után váltak a hadsereg doktorai. Vagyis a számos katonaeorvosból csak a vonatkozó tudományos intézményrendszer – a saját, speciális szakképzés, szakfolyóirat és szakmai szervezet – által megtestesülő, illetve hordozott közös és közösen továbbépített tudáskincs birtokában válhat valódi szellemi közösség. A mai szaktudományi terminológiákban eme jelenség egy-egy aspektusára alkalmazott kifejezések (mi tudat, szervezeti kultúra, tudásmenedzsment, élethosszig tartó tanulás) természetesen nem fordultak elő az akkori nyomtatott vagy levéltári forrásokban, de a modern elméletek láthatóan régóta meglévő, valódi folyamatokra, igényekre alapozottan fejlődtek ki.

A katonaeorvosi tudomány és gyakorlat esetében e hármas intézményi háttér több mint száz esztendő alatt bontakozott ki, ennyi idő kellett ahhoz, hogy a katonaeorvosok szaktudományi infrastruktúrájukban elkülönüljenek a civil gyógyítóktól. E hosszú időszakban azonban a magyar történelem sorsfordító eseményei (1848/1849-es forradalom és szabadságharc, kiegyezés, a Nagy Háború, trianoni békediktátum) során e formálódó katonaeorvosi tudás- és értékközösség több történelmi paradigmában szolgált.

Budapest, 2024. december 7.

---

* Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Tudományos Könyvtár, Budapest, könyvtárvezető